

УДК 344.122:343.343.5

DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.94.3.22>

ВОЄННИЙ СТАН ЯК ФАКТОР КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ САМОВІЛЬНОГО ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ

Мартіросян А.Г.,
кандидат юридичних наук,
адвокат, військовослужбовець
ORCID: 0009-0000-0034-1559

Мартіросян А.Г. Воєнний стан як фактор кримінально-правової кваліфікації самовільного залишення військової частини.

У статті здійснено комплексний кримінально-правовий аналіз впливу воєнного стану на кваліфікацію самовільного залишення військової частини або місця служби (ст. 407 КК України). Актуальність дослідження зумовлена необхідністю забезпечення балансу між вимогами військової дисципліни та дотриманням фундаментальних принципів кримінального права в умовах збройної агресії, коли посилення кримінальної відповідальності супроводжується ризиком підміни аналізу юридичних ознак складу кримінального правопорушення загальною оцінкою умов воєнного часу. На основі аналізу кримінального законодавства та наукових підходів досліджено нормативну конструкцію складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 407 КК України, та визначено межі впливу кваліфікуючої ознаки вчинення діяння в умовах воєнного стану. Обґрунтовано, що воєнний стан виступає нормативним контекстом застосування кримінального закону і впливає на кваліфікацію лише у випадках, прямо передбачених законом, не змінюючи юридичної конструкції складу кримінального правопорушення. Встановлено, що фактичні умови несення служби (інтенсивність бойових дій, тривале перебування в зоні бойового зіткнення, психологічне виснаження, сімейні обставини тощо) не є конструктивними ознаками складу злочину, однак мають значення для встановлення вини та індивідуалізації кримінальної відповідальності. У статті запропоновано теоретично обґрунтований підхід до розмежування нормативної та фактичної площин кримінально-правової оцінки самовільного залишення військової частини, що дозволяє відокремити юридично визначені ознаки складу кримінального правопорушення від фактичних умов проходження служби. Доведено, що ототожнення нормативного режиму воєнного стану з фактичними умовами служби створює ризик розширювального тлумачення кримінально-правової норми та розмивання меж складу злочину, тоді як їх чітке розмежування забезпечує дотримання принципів законності, індивідуальної винуватості та справедливості. Результати дослідження можуть бути використані для забезпечення єдності правозастосовної практики та подальшого теоретичного осмислення впливу особливих правових режимів на кримінально-правову кваліфікацію.

Ключові слова: воєнний стан, самовільне залишення військової частини, ст. 407 КК України, кримінально-правова кваліфікація, склад кримінального правопорушення, військові кримінальні правопорушення, принцип законності, індивідуалізація кримінальної відповідальності, фактичні умови служби.

Martirosian A.H. Martial law as a factor in the criminal law qualification of unauthorized abandonment of a military unit.

The article provides a comprehensive criminal law analysis of the impact of martial law on the qualification of unauthorized abandonment of a military unit or place of service (Article 407 of the Criminal Code of Ukraine). The relevance of the study is determined the need to ensure a balance between the requirements of military discipline and the observance of fundamental principles of criminal law under conditions of armed aggression, when the strengthening of criminal liability is accompanied by the risk of substituting the analysis of the legal elements of the corpus delicti with a general assessment of wartime conditions. Based on the analysis of criminal legislation and scientific approaches, the normative structure of the corpus delicti under Article 407 of the Criminal Code of Ukraine is examined, and the limits of the qualifying element of committing the act under martial law are determined. It is substantiated that martial law acts as a normative context for the application of criminal law and affects

legal qualification only in cases expressly provided for by law, without altering the legal structure of the *corpus delicti*. It is established that the factual conditions of military service (intensity of hostilities, prolonged presence in combat zones, psychological exhaustion, family circumstances, etc.) do not constitute structural elements of the offence, but are relevant for determining guilt and individualizing criminal liability. The article proposes a theoretically grounded approach to distinguishing between the normative and factual dimensions of criminal law assessment in cases of unauthorized abandonment of a military unit, which makes it possible to separate legally defined elements of the *corpus delicti* from the factual conditions of military service. It is demonstrated that conflating the normative regime of martial law with the factual conditions of service creates a risk of expansive interpretation of criminal law provisions and erosion of the legal boundaries of the offence, whereas their clear differentiation ensures compliance with the principles of legality, individual guilt, and justice. The results of the study may be used to ensure consistency in law enforcement practice and to further develop the theoretical understanding of the impact of special legal regimes on criminal law qualification.

Key words: martial law, unauthorized absence from a military unit, Article 407 of the Criminal Code of Ukraine, criminal law qualification, *corpus delicti*, military criminal offenses, principle of legality, individualization of criminal liability, conditions of military service.

Постановка проблеми. В умовах повномасштабної збройної агресії проти України особливо значення набуває забезпечення військової дисципліни та встановленого порядку несення військової служби як необхідної умови функціонування сектору безпеки і оборони. Запровадження воєнного стану зумовило посилення кримінально-правової охорони відповідних суспільних відносин і перегляд підходів до відповідальності за військові кримінальні правопорушення, зокрема самовільне залишення військової частини або місця служби, передбачене ст. 407 Кримінального кодексу України. Внесені упродовж 2022–2025 рр. зміни до кримінального законодавства та розроблення проєкту нової редакції КК України свідчать про трансформацію кримінально-правової політики у цій сфері.

За таких умов актуалізується проблема визначення меж впливу воєнного стану на кримінально-правову кваліфікацію цього кримінального правопорушення. Попри очевидний вплив воєнного стану на оцінку порушень військової дисципліни, залишається дискусійним, чи змінює він юридичну конструкцію складу злочину, чи має значення лише як нормативний контекст функціонування військової служби. Відсутність чітких теоретичних орієнтирів створює ризики неоднакового застосування кримінального закону та зумовлює потребу в системному дослідженні меж такого впливу.

Метою статті є теоретичне обґрунтування меж впливу воєнного стану на кримінально-правову кваліфікацію самовільного залишення військової частини або місця служби та визначення підходів до розмежування нормативного режиму воєнного стану і фактичних умов проходження військової служби.

Стан дослідження проблеми. Проблематика кримінально-правової кваліфікації військових кримінальних правопорушень досліджувалася у працях Л.П. Брич, Н.І. Устрицької, Є.В. Терпелюка, С.О. Харитонова, О.В. Обиход, Н.А. Орловської, Ю.П. Степанової, В.В. Журавля; питання впливу воєнного стану на кримінально-правову оцінку діяння, а також проблеми індивідуалізації кримінальної відповідальності в умовах особливого правового режиму – у роботах А.А. Вознюка, Л.О. Мостепанюк, В.В. Михайленка та інших учених. У зарубіжних кримінально-правових дослідженнях відповідні питання розглядали Джордж Флетчер (*George P. Fletcher*), Ендрю Ешворт (*Andrew Ashworth*), Джеремі Гордер (*Jeremy Horder*), Марк Осіель (*Mark Osiel*) та Девід Лубан (*David Luban*) та ін. Водночас проблема визначення меж впливу воєнного стану на кримінально-правову кваліфікацію самовільного залишення військової частини або місця служби залишається недостатньо дослідженою.

Виклад основного матеріалу. Воєнний стан є особливим правовим режимом, що запроваджується відповідно до Конституції України та Закону України «Про правовий режим воєнного стану» у разі збройної агресії та передбачає розширення повноважень органів державної влади і військового командування та можливість тимчасового обмеження окремих прав. Водночас його запровадження не скасовує дії Конституції України і принципів кримінального права, зокрема верховенства права та презумпції невинуватості, що зумовлює здійснення кримінально-правової кваліфікації виключно на підставі встановлення передбачених законом ознак складу кримінального правопорушення.

Аналіз кримінально-правової кваліфікації підтверджує її нормативну зумовленість. Л.П. Брич визначає кваліфікацію як процес тлумачення кримінального закону і розмежування складів кримінальних правопорушень на підставі їх законодавчо визначених ознак [1, с. 17–18]. Є.В. Терпелюк підкреслює, що встановлення складу кримінального правопорушення передбачає з'ясування суб'єктивного ставлення особи до об'єктивних ознак діяння як необхідної умови кримінально-правової оцінки [7, с. 29–30]. Це означає, що кваліфікація ґрунтується на встановленні відповідності фактичних обставин нормативній моделі складу кримінального правопорушення, а зовнішні умови його вчинення не можуть змінювати її зміст.

Нормативна модель складу кримінального правопорушення виступає не просто формальною сукупністю ознак, а цілісною юридичною конструкцією, яка визначає межі кримінально-правової заборони та структуру кримінальної відповідальності. Її абстрактний характер забезпечує універсальність застосування кримінального закону незалежно від конкретних умов вчинення діяння. Кваліфікація у цьому контексті постає як логіко-юридичний процес співвіднесення встановлених фактичних обставин із законодавчо закріпленою системою об'єктивних і суб'єктивних ознак складу, що виключає можливість заміни нормативних критеріїв оцінки оціночними характеристиками ситуації. Саме нормативна визначеність складу гарантує стабільність і передбачуваність кримінально-правового регулювання, тоді як відступ від цієї моделі неминуче веде до розширювального тлумачення норми та розмивання меж кримінальної відповідальності.

Аналогічний підхід обґрунтовується у зарубіжній кримінально-правовій науці. Дж. Флетчер (*George P. Fletcher*) підкреслює, що кримінальна відповідальність може ґрунтуватися лише на чітко визначених законом елементах складу правопорушення, а їх розширювальне тлумачення під впливом позанормативних чинників суперечить принципу винуватості [12, pp. 468–475, 482–483]. А. Ешворт (*Andrew Ashworth*) також наголошує, що навіть за умов підвищеної суспільної небезпеки кримінально-правова реакція держави повинна залишатися у межах нормативно визначених підстав відповідальності, оскільки саме правова визначеність забезпечує її легітимність [10, pp. 61–63, 76–78]. У цьому ж контексті М. Осіель (*Mark Osiel*) зазначає, що оцінка поведінки військовослужбовця навіть в умовах війни має здійснюватися на основі юридичних критеріїв, а не лише з огляду на вимоги дисципліни [14, pp. 22–29, 158–164], тоді як Д. Любан (*David Luban*) підкреслює неприпустимість підміни юридичного аналізу політичними чи моральними міркуваннями [13, pp. 26–34, 58–62]. Це підтверджує, що воєнний стан визначає нормативний контекст застосування кримінального закону, але не змінює юридичної конструкції складу кримінального правопорушення.

Значення принципу правової визначеності для кримінально-правової кваліфікації обґрунтовує В.В. Михайленко, пов'язуючи його з вимогою застосування кримінального закону виключно в межах його нормативного змісту та з урахуванням індивідуальних ознак діяння і особи винного [4, с. 129–131]. Розвиваючи цей підхід А.А. Вознюк звертає увагу на те, що вплив воєнного або надзвичайного стану на кримінально-правову кваліфікацію має визначатися виключно на підставі положень кримінального закону і не може виходити за межі законодавчо встановлених ознак складу кримінального правопорушення [2, с. 309–310]. Такий підхід підтверджує, що воєнний стан має значення нормативного режиму застосування кримінального закону і підлягає врахуванню лише у випадках, прямо передбачених законом, тоді як юридична конструкція складу кримінального правопорушення визначається виключно його нормативними ознаками і не може підмінюватися загальною оцінкою умов воєнного часу.

Кримінальне правопорушення, передбачене ст. 407 КК України, а саме самовільне залишення військової частини або місця служби, належить до групи військових кримінальних правопорушень проти встановленого порядку проходження військової служби, об'єктом яких є врегульовані законом суспільні відносини, що узгоджується із загальною характеристикою військових кримінальних правопорушень як посягань на встановлений порядок проходження військової служби [8, с. 108]. На цьому ж наголошують Н.А. Орловська та Ю.П. Степанова, пов'язуючи суспільну небезпечність самовільного залишення військової частини з посяганням на встановлений порядок проходження військової служби як систему нормативно визначених вимог до перебування військовослужбовця на службі, порушення яких впливає на функціонування військової служби та військовою дисципліну [6, с. 512–513].

Юридична конструкція кримінального правопорушення, передбаченого ст. 407 КК України, визначається через сукупність нормативно встановлених ознак складу, встановлення яких є не-

обхідною і достатньою умовою кримінально-правової кваліфікації. Спеціальним суб'єктом цього правопорушення є військовослужбовець, на якого покладено юридичний обов'язок перебувати на військовій службі та виконувати відповідні службові функції, а суб'єктивна сторона характеризується умисною формою вини, що передбачає усвідомлення цього обов'язку та свідоме його порушення. Визначальне значення для кваліфікації має встановлення саме цих нормативних ознак складу кримінального правопорушення, які відображають його юридичну конструкцію та межі кримінально-правової заборони. У зв'язку з цим, кримінально-правова оцінка самовільного залишення військової частини повинна ґрунтуватися на відповідності фактичних обставин діяння нормативній моделі складу кримінального правопорушення і не може підмінятися загальною оцінкою умов воєнного стану, оскільки такий підхід забезпечує дотримання принципів законності, правової визначеності та індивідуальної кримінальної відповідальності.

Ознака вчинення діяння в умовах воєнного стану, на думку А.А. Вознюк, має кримінально-правове значення лише у випадках, прямо визначених кримінальним законом, і може враховуватися як кваліфікуюча ознака складу кримінального правопорушення або як обставина, що обтяжує покарання. Її кримінально-правове значення зумовлене нормативною конструкцією відповідної кримінально-правової норми і не підміняє необхідності встановлення всіх елементів складу кримінального правопорушення [2, с. 309–310]. Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що у підході А.А. Вознюка воєнний стан виступає не як самостійний кримінально-правовий фактор, а як ознака, значення якої визначається виключно межами законодавчої моделі складу кримінального правопорушення.

Водночас кримінально-правова оцінка діянь, пов'язаних із проходженням військової служби, здійснюється в умовах взаємодії двох різних за правовою природою чинників – нормативного режиму воєнного стану та фактичних умов несення служби як конкретного контексту поведінки військовослужбовця. Різна правова природа зазначених чинників зумовлює відмінність їх функціонального призначення у механізмі кримінально-правової оцінки. Нормативний режим воєнного стану існує у сфері законодавчого регулювання та визначає умови застосування кримінального закону, тоді як фактичні умови несення служби належать до сфери конкретної життєвої ситуації та підлягають встановленню в межах доказування. Їх змішування призводить до підміни юридичних критеріїв кваліфікації оціночними характеристиками ситуації, що створює ризик розширювального тлумачення кримінально-правової норми. Саме тому виникає необхідність їх розмежування як самостійних напрямів кримінально-правового аналізу, оскільки лише такий підхід дозволяє визначити межі впливу воєнного стану на кваліфікацію та уникнути розмивання юридичної конструкції складу кримінального правопорушення.

Ключовим методологічним питанням кваліфікації самовільного залишення військової частини є визначення меж впливу воєнного стану на юридичну конструкцію складу кримінального правопорушення. Окреслення цих меж має принципове значення для збереження нормативної автономії складу кримінального правопорушення як законодавчо сформованої моделі кримінальної заборони. Сприйняття воєнного стану як універсального критерію підвищеної суспільної небезпеки створює передумови для зміщення акценту з аналізу юридичних ознак складу на оцінку загального контексту воєнного часу. Подібний підхід порушує вимогу формальної визначеності кримінально-правової норми та фактично розширює межі кримінальної відповідальності поза законодавчо встановленими критеріями.

У науковій літературі воєнний стан переважно розглядається як обставина, що впливає на суспільну небезпеку діяння або суворість санкції, тоді як питання його впливу на саму юридичну модель складу кримінального правопорушення залишається недостатньо концептуалізованим.

У контексті окреслених меж впливу воєнного стану на юридичну конструкцію складу кримінального правопорушення аналіз ст. 407 КК України свідчить, що ознака вчинення діяння в умовах воєнного стану, передбачена у частинах четвертій та п'ятій цієї статті, виступає кваліфікуючою ознакою складу кримінального правопорушення і впливає на межі кримінальної відповідальності, не змінюючи при цьому загальної юридичної конструкції складу.

Н.В. Коломієць та Є.Ю. Лугина підкреслюють, що кваліфікація самовільного залишення військової частини передбачає встановлення всіх передбачених законом елементів складу кримінального правопорушення, включаючи спеціальний статус військовослужбовця, ознаки самовільної відсутності та форму вини [3, с. 581–584]. Подібну позицію займають А.М. Шульга та О.Д. Мінєнков, наголошуючи, що кваліфікація самовільного залишення військової частини передбачає

встановлення всіх юридичних ознак складу кримінального правопорушення і його відмежування від дезертирства на підставі передбачених законом критеріїв [9, с. 96–103]. Отже, навіть в умовах воєнного стану кваліфікація здійснюється через встановлення нормативно визначених ознак складу кримінального правопорушення, тоді як воєнний стан має кримінально-правове значення лише у межах, прямо визначених законом.

Попри наявність значної кількості досліджень, присвячених питанням кваліфікації військових кримінальних правопорушень, переважна більшість із них зосереджується на питаннях кваліфікації та призначення покарання в межах уже визначеної законодавцем конструкції складу кримінального правопорушення, тоді як проблема розмежування нормативного режиму воєнного стану та фактичних умов проходження служби як самостійних площин кримінально-правової оцінки залишається недостатньо концептуалізованою у вітчизняній кримінально-правовій науці.

Необхідність такого розмежування зумовлена різною правовою природою зазначених чинників та їх відмінним функціональним значенням для кримінально-правової оцінки діяння. Воєнний стан є зовнішнім нормативним чинником, який визначає правовий контекст функціонування військової організації, однак сам по собі не трансформує юридичну модель складу кримінального правопорушення. Натомість фактичні умови несення служби можуть враховуватися при встановленні суб'єктивної сторони, мотивів, ступеня вини та індивідуалізації кримінально-правових наслідків, проте не набувають значення його структурних елементів. Такий підхід узгоджується з позицією Л.О. Мостепанюк, відповідно до якої обставини, що обтяжують покарання, враховуються на стадії його призначення і не впливають на кваліфікацію діяння [5, с. 39–40].

Водночас у контексті застосування законодавства в умовах воєнного стану проблема набуває ширшого теоретичного значення, оскільки йдеться не лише про відмежування окремих обставин від елементів складу, а про необхідність системного розмежування нормативного режиму та фактичних умов проходження служби як самостійних площин кримінально-правової оцінки. Саме таке структурне розмежування дозволяє визначити межі впливу воєнного стану на кваліфікацію діяння, зберегти цілісність юридичної конструкції складу кримінального правопорушення та забезпечити належну індивідуалізацію кримінально-правових наслідків.

Ототожнення нормативного режиму воєнного стану з фактичними умовами служби створює ризик розмивання меж кримінально-правової кваліфікації. Якщо воєнний стан починає сприйматися не як ознака, прямо передбачена законом, а як універсальний критерій підвищеної небезпеки, це означає вихід за межі нормативної моделі складу. Водночас ігнорування реальних умов служби при оцінці вини та призначенні покарання призводить до формалізації правозастосування.

Системний аналіз наведених положень дозволяє сформулювати теоретично обґрунтовану модель розмежування двох самостійних площин кримінально-правової оцінки – нормативної та фактичної – у справах про самовільне залишення військової частини або місця служби в умовах воєнного стану.

Нормативна площина охоплює елементи, безпосередньо закріплені у кримінальному законі: об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкта, суб'єктивну сторону, а також прямо передбачені кваліфікуючі ознаки, серед яких у частинах четвертій і п'ятій ст. 407 КК України визначено вчинення діяння в умовах воєнного стану. У цій площині воєнний стан має виключно юридичне значення як нормативно визначена обставина, що впливає на кваліфікацію лише в межах, установлених законом, і не трансформує конструкцію складу кримінального правопорушення.

Фактична площина охоплює конкретні умови несення служби – інтенсивність бойових дій, тривале перебування в зоні підвищеної небезпеки, психологічне виснаження, відсутність ротації, сімейні обставини та інші контекстні чинники. Вони не є конструктивними ознаками складу кримінального правопорушення, однак можуть впливати на встановлення форми вини, мотиву, ступеня суспільної небезпеки діяння та, передусім, на індивідуалізацію кримінальної відповідальності.

Реалізація цієї моделі на практиці передбачає застосування алгоритму розмежування нормативних і фактичних чинників при кримінально-правовій оцінці діяння. Його сутність полягає у послідовному з'ясуванні трьох аспектів:

по-перше, чи передбачена відповідна ознака диспозицією або санкцією статті КК України, що свідчить про її належність до нормативної площини та значення для кваліфікації виключно в межах закону;

по-друге, чи стосується відповідна обставина встановлення вини, мотиву або ступеня тяжкості конкретного діяння, що зумовлює її врахування у фактичній площині при індивідуалізації кримінальної відповідальності;

по-третє, чи не підмінює посилання на воєнний стан встановлення юридичних ознак складу кримінального правопорушення, оскільки така підміна свідчить про вихід за межі нормативної моделі складу.

Ототожнення нормативного режиму воєнного стану з фактичними умовами служби створює ризик розширювального тлумачення кримінально-правової норми та розмивання юридичної конструкції складу кримінального правопорушення, оскільки підмінює встановлення його обов'язкових ознак загальною оцінкою умов воєнного часу. Водночас ігнорування фактичних умов несення служби при встановленні вини та призначенні покарання призводить до формалізації правозастосування і суперечить принципу справедливості.

Отже, воєнний стан слід розглядати як нормативно визначену кваліфікуючу ознаку, що має значення лише в обсязі, прямо встановленому кримінальним законом, тоді як фактичні умови проходження служби становлять самостійну площину оцінки вини та індивідуалізації кримінальної відповідальності. Таке розмежування забезпечує збереження нормативної цілісності складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 407 КК України, і водночас створює теоретично обґрунтовану основу для справедливого та індивідуалізованого застосування кримінального закону в умовах воєнного стану.

Висновки. Результати проведеного дослідження дають підстави для формулювання таких висновків. Воєнний стан як особливий правовий режим не змінює юридичної природи кримінально-правової кваліфікації та не трансформує конструкцію складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 407 КК України. Його кримінально-правове значення має нормативний характер і може впливати на кваліфікацію лише у випадках і межах, прямо визначених кримінальним законом. Сам факт дії воєнного стану не підміняє встановлення об'єктивних і суб'єктивних ознак складу кримінального правопорушення, оскільки кваліфікація ґрунтується на відповідності фактичних обставин нормативній моделі складу.

Кримінально-правова оцінка самовільного залишення військової частини здійснюється у взаємодії двох різних за правовою природою чинників – нормативного режиму воєнного стану та фактичних умов проходження служби. Нормативний режим визначає юридичний контекст застосування кримінального закону та може враховуватися як кваліфікуюча ознака або чинник диференціації кримінально-правових наслідків лише у випадках, передбачених законом. Фактичні умови несення служби не є елементами складу кримінального правопорушення, однак мають значення для встановлення вини, оцінки мотивів та індивідуалізації кримінальної відповідальності.

Запропонована модель розмежування нормативної та фактичної площин кримінально-правової оцінки самовільного залишення військової частини в умовах воєнного стану передбачає алгоритм перевірки належності відповідних обставин до нормативної або фактичної площини та унеможливує підміну юридично визначених ознак складу кримінального правопорушення загальним посиланням на умови воєнного часу.

Ототожнення нормативного значення воєнного стану з фактичними умовами проходження служби створює ризик розширювального тлумачення кримінально-правової норми та розмивання меж складу кримінального правопорушення. Натомість їх чітке розмежування забезпечує дотримання принципів законності, правової визначеності, індивідуальної винуватості та справедливості при кваліфікації військових кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану.

Перспективи подальших досліджень пов'язані із застосуванням запропонованої моделі до інших військових кримінальних правопорушень та аналізом правозастосовної практики у справах, вчинених в умовах дії воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Брич Л.П. Теорія розмежування складів злочинів: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. 712 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/5220/1/Теорія%20розмежування%20складів%20злочинів.pdf> (дата звернення: 26.02.2026).
2. Вознюк А.А. Воєнний та надзвичайний стан як обставини, що впливають на кваліфікацію кримінального правопорушення або призначення покарання. *Юридичний науковий елек-*

- тронний журнал*. 2022. № 6. С. 308–317. URL: https://lsej.org.ua/6_2022/69.pdf (дата звернення: 26.02.2026).
3. Коломієць Н.В., Лугина Є.Ю. Кримінально-правова характеристика самовільного залицення військової частини або місця служби. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 2. С. 579–584. DOI: 10.24144/2788-6018.2024.02.98. URL: <https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/303704> (дата звернення: 26.02.2026).
 4. Михайленко В.В. Верховенство права як засада кримінального провадження. *Приватне і публічне право*. 2017. № 4. С. 128–133. URL: http://www.pp-law.in.ua/archive/4_2017/29.pdf (дата звернення: 26.02.2026).
 5. Мостепанюк Л.О. Воєнний стан як обставина, що обтяжує покарання. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2024. № 1 (21). С. 37–50. DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2024.21.306228>.
 6. Орловська Н.А., Степанова Ю.П. Самовільне залишення військової частини або місця несення служби: кримінально-правові ознаки і проблеми кваліфікації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 511–515. URL: <https://tr.onmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/723/40%20Орловська%20Степанова.pdf> (дата звернення: 26.02.2026).
 7. Терпелюк Є.В. Кримінальна відповідальність за посягання на недоторканність державного кордону України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2017. 229 с. URL: <https://old.karazin.ua/docs/work/dysertatsii/terpeliuk-dysertatsia.pdf> (дата звернення: 26.02.2026).
 8. Харитонов С.О. Військові злочини в системі кримінального законодавства України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2018. Т. 29 (68), № 5. С. 107–111. URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/5_2018/22.pdf (дата звернення: 26.02.2026).
 9. Шульга А.М., Мінєнков О.Д. Прикладні аспекти застосування ст. 407 КК України (самовільне залишення військової частини або місця служби). *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2026. Т. 34, № 1. С. 90–105. DOI: 10.32631/vca.2025.1.06. URL: <https://vca.univd.edu.ua/index.php/vca/article/view/439> (дата звернення: 26.02.2026).
 10. Ashworth A. *Principles of Criminal Law*. 9th ed. Oxford: Oxford University Press, 2021. 560 p.
 11. Ashworth A., Horder J. *Criminal Law*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2016. 570 p.
 12. Fletcher G.P. *Rethinking Criminal Law*. Boston: Little, Brown and Company, 1978. 876 p.
 13. Luban D. *Legal Ethics and Human Dignity*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. 304 p.
 14. Osiel M. *Obeying Orders: Atrocity, Military Discipline, and the Law of War*. New Brunswick; London: Transaction Publishers, 1999. 353 p.

Дата першого надходження рукопису до видання: 28.02.2026

Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 23.04.2026

Дата публікації: 10.05.2026

© Мартіросян А.Г., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0